

KUR'AN ve DİL
-DİLBİLİM ve HERMENÖTİK-
SEMPOZYUMU
17-18 Mayıs 2001 – Van

Ahmet ÖGKE*

Disiplinler arası çalışmalar, gerek geniş kapsamlı bir projeyi ve katılımı gerektirmesi ve gerekse uygulama sırasında birtakım zorlukları da beraberinde getirmesi yüzünden olsa gerek, ülkemizde maalesef pek yaygın değildir. Kuşkusuz bunun, bilim insanlarının bizzat kendilerinden ya da ülkenin ekonomik, sosyal veya siyâsî koşullarından kaynaklanan daha başka sebepleri de vardır. Ancak, farklı bilim dallarından oluşan disiplinler arası çalışmaların sonucunda elde edilen yararlar da o derecede verimli ve ufuk açıcı olabilmektedir.

İşte bunun en güzel örneklerinden biri, 17-18 Mayıs 2001 tarihlerinde Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından Van'da düzenlenen "Kur'an ve Dil – Dilbilim ve Hermenötik– Sempozyumu"nda yaşandı. -11 yurt içi, 2 de yurt dışı- toplam 13 ayrı üniversiteden, bir araştırma merkezinden ve bir de araştırmacı-yazar olmak üzere 30 tebliğci ve müzâkerci bilim insanının katıldığı sempozyumda sunulan bildiriler, (programa alındığı halde çeşitli sebeplerle katılmayan iki bilim adamının tebliğleriyle birlikte) geçtiğimiz günlerde yayınlandı.

Katılımcılar arasında, uzmanlık alanları doğrudan Dilbilim olan bilim insanlarının yanı sıra, İlahiyat sahasında Dilbilim ve Hermenötikle uğraşan bilim adamları ve araştırmacı-yazarlar da bulunmaktaydı. Bu açıdan bakılacak olursa, iki farklı disiplinden, -hattâ Hacettepe Üni. Edebiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Zeynel KIRAN'ın ifâdesiyle ikiden farklı disiplinden- bilim insanlarının bir araya geldiği, görüşlerini ortaya koyma, tartışma ve fikir alış verişinde bulunma imkânı bulduğu bir ortam oluşmuş oldu. Bu bakımdan ülkemizde Dilbilim ile İlahiyat sahaslarını "Kur'an ve Dil" konusunda bir araya getiren toplantılar alanında bir ilk gerçekleşmiş oldu.

Sempozyumdan bir gün önce katılımcıların karşılanmasından başlamak üzere, Van Kalesi Gezisi ve Van Gölü'nde Gün Batımı'nın izlenmesi, Sempozyum programının başarıyla uygulanması, misâfirlerin ağırlanması, Van Gölü ve Çevresi Gezisi'nin

*Dr. , Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. ahmetogke@hotmail.com

düzenlenmesi ve nihâyet konukların uğurlanışına kadar, büyük bir titizlik, özveri ve tam bir ekip rûhuyla çalışan, katılımcı ve dinleyicilerin samîmî takdirlerini toplayan Sempozyum Düzenleme Kurulu şu kişilerden oluşmaktadır: Prof. Dr. Yücel AŞKIN – Rektör (Onursal Başkan), Doç. Dr. Necati KARA (Başkan), Prof. Dr. Zühre ŞENTÜRK (Rektör Yard.), Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman HAÇKALI, Yrd. Doç. Dr. Yakup CİVELEK, Yrd. Doç. Dr. Şakir GÖZÜTOK, Yrd. Doç. Dr. Bilal KEMİKLİ, Dr. Ahmet ÖGKE, Dr. Erdal BAYKAN, Dr. Ömer KARA, Ar. Gör. H. Yusuf ACUNER, Ar. Gör. Ramazan ALTINAY. Sempozyumun Bilim Kurulu ise şu bilim insanlarından oluşmaktadır: Prof. Dr. Sadık KILIÇ, Prof. Dr. Doğan ÖZLEM, Prof. Dr. Ayşe KIRAN, Prof. Dr. Zeynel KIRAN, Prof. Dr. Zafer ÖNLER, Prof. Dr. Erdim ÖZTOKAT, Doç. Dr. Necati KARA, Doç. Dr. Hasan BOYNUKARA, Doç. Dr. Mehmet BAŞTÜRK, Yrd. Doç. Dr. Yakup CİVELEK, Yrd. Doç. Dr. Bilal KEMİKLİ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa SARICA, Yrd. Doç. Dr. Şakir GÖZÜTOK, Dr. Erdal BAYKAN, Dr. Mehmet ÇIÇEK.

Yayınlanan 542 sayfalık sempozyum kitabı; açılış ve sunuş konuşmaları, oturumlara göre sunulan tebliğler, programa alındığı halde çeşitli sebeplerle katılmayan araştırmacıların bildirimleri, değerlendirme oturumu ve fotoğraflardan oluşan bölümleri içermektedir.

Açılış ve sunuş konuşmaları; Rektör Prof. Dr. Yücel AŞKIN'ın sunuşu, Prof. Dr. Zühre ŞENTÜRK'ün sunuşu, Dekan Vekili Prof. Dr. Bekir TİLEKLİOĞLU'nun konuşması ve Düzenleme Kurulu Başkanı Doç. Dr. Necati KARA'nın konuşmasından oluşmaktadır. Bu sunuş konuşmalarında, sempozyumun amacı, kapsamı ve önemi üzerinde düşünceler ortaya konmakta, sonraki toplantılara örnek olması dilekleri bildirilmektedir.

Oturumlara göre sunulan bildirimler ise şöyledir:

Dilbilim ve Semantik ile ilgili konuların ön plana çıktığı ve Prof. Dr. İsmail YAKIT'ın (Süleyman Demirel Üni. İlahiyat Fak.) başkanlığında gerçekleştirilen I. oturumda ilk önce Prof. Dr. Ayşe KIRAN'ın (Hacettepe Üni. Eğitim Fak.) "*Dil / Söz; Anlam / Sözcük*" başlıklı bildirisini yer almaktadır. İletişimde dilin mucizelerinden sayılabilecek soyut, zihinsel bir kavram olan *anlamın* oluşumunu incelediği bildirisinde KIRAN, birçok koşula bağlı olan bu oluşumu yalnız *dil* ve *söz* çerçevesinde ele almıştır. Bu oluşumu incelerken ele aldığı bütüncü de İsmet ÖZEL'in 1953-1984 yılları arasında yazdığı şiirleri kapsayan *Erbaîn* başlıklı kitabıdır. KIRAN, İsmet ÖZEL'in "Cellâdima Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar" adlı şiirinden hareketle, Dilyetisi: Dil + Söz; Dizge, Dil ve Sözcük; Söz; Anlam/Değer ve İçerik Çözümlemesi (Anlambirimciklerin Dildeki Durumu; Anlambirimciklerin Sözde Gerçekleşmesi; - Anlambirimciklerin Aktarımı, İndirgenmesi, Dönüşümü ve Silinmesi-) başlıkları altında bir tahlil yapmaktadır. Bu çalışmada, *dilin* ve *sözün* en ele gelmez, en tartışmaya açık, "en yaramaz çocuğu" *anlamın* nesnel ve yansız bir biçimde incelenebilmesi için temel ilkeleri ve yöntemleri ortaya konmuştur.

İlk oturumda ikinci olarak Prof. Dr. Turan KOÇ (Erciyes Üni. İlahiyat Fak.), "*Kur'an Dili Açısından Söz – Anlam İlişkisi*" başlıklı tebliğini sunmuştur. Kur'an'ın anlaşılması konusunda, *anlam* sorununun çözümüne yönelik ortaya atılmış çeşitli görüşleri / *anlam kuramlarını* kısaca verdikten sonra, bu kuramların üzerinde durduğu hususları göz önünde bulundurarak *Kur'an'ın dilini söz – anlam ilişkisi bağlamında* anlamaya çalışma denemesine giren KOÇ, bu bildirisinde önce, *zihinci (ideational) kuram, göndergeci / nesnelci kuram (referential theory)* ve *davranışçı görüşten* oluşan üç *anlam kuramını* ve bunların üstün ve zayıf noktalarını irdelemekte; bunlara göre daha derli toplu

bir açıklama getirdiği iddiâsında bulunan *kullanımbilimsel (pragmatic)* yaklaşım ile bu üç kuramı karşılaştırmaktadır. Bu kuramlardan hareketle Kur'ân'ın dilini anlamaya çalışmayı denediği kısımda ise KOÇ, Arapça'yı, tefsir ve te'vil konusunu, muhâtapların anlama gücünü, Kur'ân'ın dili kullanma tarzını, belâgat ve fesâhati, Kur'ân'ın sesli okunan, yani *kırâat* ya da *tilâvet* edilen bir *kelâm* oluşunu incelemektedir. Bu zihinsel yolculuk netîcesinde yazarın vardığı sonuç şudur: Kur'ân'ı anlamak, onun tokyekûn dünya görüşünün ne olduğunu anlamaktan geçer. Onun kullandığı dil ve üslup, bizi bu dünya görüşüne yükseltmeyi amaç edinen bir *söz*, *kelâm* ya da *hitaptır*. Dolayısıyla onun ifâdelerini, sıradan olgu ve olaylar düzeyinde kalan bir uyarıcı – tepki nedenselliği bağlamında ya da göndermede bulunduğu salt dış dünyaya ait nesne, durum ve olaylar hizâsında anlamak, bir yerde onu hiç anlamamakla aynı kapağı çıkar.

Üçüncü olarak Doç. Dr. H. Mehmet SOYSALDI (Fırat Üni. İlahiyat Fak.), "*Kur'ân'ı Doğru Anlamada Semantik Metodun Önemi*" başlıklı bildirisini sunmuştur. Semantik Metod ve el-Kitâb Kelimesinin Semantik Analizi'nden ibâret iki ana kısımdan oluşan tebliğde SOYSALDI, önce Semantiğin Tanımı, Tarihçesi, İlgili Çalışmalar, Çeşitleri (Linguistik, Felsefî, Genel), Anlam Değişimleri, Kur'ân'ın Anlaşılmasında Semantik Metod ve Semantik Tahlil Nasıl Yapılır? konularını incelemiş; ikinci kısımda ise semantik analize bir örnek olması bakımından "el-Kitâb" kelimesini Lügat yönünden ele alarak Kur'ân-ı Kerim'de Kitap kavramını ortaya koymuştur. Netîcede de el-Kitâb kelimesinin sözlük anlamlarının yanı sıra, Kur'ân'ın, bu kavrama kendi semantik alanı içerisinde yeni bir anlam kazandırarak "Allah tarafından Cebrâil (as.) vâsıtıyla peygamberlerine gönderdiği ilâhî vahiy" mânâsında da kullandığı, böylece de Arap diline yeni bir kavram daha kazandırmış olduğu sonucuna varmıştır.

I. oturumun son konuşmacısı, aynı zamanda oturum başkanlığını da yürüten Prof. Dr. İsmail YAKIT, "*Semantik Analizler Işığında Kur'an'da "Reyb" ve "Yakîn" Kavramları*" konulu tebliğini sunmuştur. Semantik analiz ve etimolojik anlam bağları üzerinde birkaç örnek verdikten sonra *şüph*e ve derecelerini (Şüphe, Şekk ve Reyb), aralarındaki anlam farklılıklarını ve inceliklerini vurgulayarak anlatan YAKIT, Yakîn kavramı ve bunun dereceleri üzerinde durmuştur. Kur'an tercümelerinden verdiği değişik örneklerden hareketle YAKIT, Kur'ân'ın çoğu âyetinin, semantik analizler ışığında yeniden tercüme edilmesi gerektiği görüşündedir.

Hermenötik ve Tarihselcilik konularının yoğunlukta olduğu, Prof. Dr. Sadık KILIÇ'ın (Atatürk Üni. İlahiyat Fak.) başkanlığındaki II. oturumda ilk olarak "*Yorumlama Tarihinin Değişim Sürecinde Hermenötik Problem*" konulu bildiriyle Yrd. Doç. Dr. M. Faik YILMAZ (Yüzüncü Yıl Üni. İlahiyat Fak.) söz almıştır. Tarihî süreç içerisinde farklı anlamlarda ve değişik alanlarda kullanıla geldiğinden tek bir tanımla ifade edilemeyen Hermenötiği herkesin bir yönüyle ele aldığını ve ilgilendiği sahaya göre ona bir takım anlamlar yüklediğini, esâsen bu kompleks yapının bu şekilde algılanmasının Hermenötiğin doğasından kaynaklandığını vurgulayan YILMAZ, ilk ortaya çıkışından günümüze kadar hermenötiğin geçirdiği süreçte bir yolculuğa çıkmaktadır.

II. oturumun ikinci tebliğini, "*Kur'an ve Tarihselci Yorum*" başlığıyla Prof. Dr. Mehmet PAÇACI (Ankara Üni. İlahiyat Fak.) sunmuştur. Kur'ân-ı Kerim'in M. S. VII. yy. 'da Arap yarımadasının Hicaz bölgesinde Resûlullah'a vahyedilen bir hitap olduğunu, onun da bu sözü topluma aktardığını, dolayısıyla burada belli bir *yere* ve belli bir *zamana* atıf söz konusu olduğunu belirterek sözlerine başlayan PAÇACI, Kur'ân'ın tarihselci yaklaşımlar açısından durumunu irdelemiştir. PAÇACI'ya göre *doğru yorum*, temel referans kaynaklarını kullanarak ve bir *gelenek* içerisinde kalarak -bu gelenek,

modern durumu da içermektedir- insanların, toplumun *gerçek* problemlerini çözebilecek doğru hükümler ve çözümler üretmektir.

Bu oturumda son olarak Yrd. Doç. Dr. Ahmet İNAN (Dicle Üni. İlahiyat Fak.) "*Hermenötik'in Anlam Dünyamızdaki Tekâbülleri: Mânâ, Te'vil ve Tefsir*" başlıklı bildirisini sunmuştur. Esâsen Hristiyan - Batı geleneğinin bir yöntemi olarak *Hermenötik* ile İslâm'daki Tefsir geleneği arasında analogiler yapmayı amaçlayan İNAN, bu tebliğinde, *Tefsir* kavramı ile birlikte onunla birinci dereceden illet bağlarına sahip *mânâ* ve *te'vil* kavramlarını da ele alarak bu üç kavram ile *Hermenötik* arasındaki kesişme noktalarını ve benzerlikleri bulmaya çalışmıştır. Netîcede ise *Hermenötik* ile Tefsir geleneği arasındaki benzerliklerin, her ikisinin aynı şeyler olduğunu belirtmeye yetecek oranda değilse de iki anlam dünyası arasında köprü kurmaya yetecek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yine *Hermenötik* ve Tarihsevcilik konularının ağırlıkta olduğu III. oturum, Prof. Dr. Turan KOÇ'un başkanlığında gerçekleştirilmiştir. "*Dil ve İnsanın Tarihselliği Bağlamında Dînî Metin*" konulu tebliğinde Prof. Dr. Sadık KILIÇ (Atatürk Üni. İlahiyat Fak.), dil ile insanın tarihsel iki olgu olduğunu vurgulayarak, bunlara dayanan metnin *yorum* yöntemi üzerine bazı düşüncelerini ortaya koymuştur. Dil, insan, tarihsellik ve metn (nas) kavramlarını tanımladıktan sonra KILIÇ, metn – tarih etkileşiminin zorunluluğu, kültürel nesnellik, ilk anlam ve değişimi konuları üzerinde durmuştur. Kendisinin, tarihselci çizgide yer alan bir kişi olduğunun herkesçe bilindiğini vurgulayan KILIÇ, insan varlığından bağımsız, vâkiadan kopuk, salt ilâhî bir anlam ve hakikat ışımalarının kavranılabilmesinin, tarihsellik ağındaki insan için imkânsız olduğu; bir başka ifâdeyle, dînî metinlerin anlaşılması ve yorumlanması sürecinde insanî, dilsel ve tarihsel bağlamların, merkezî bir öneme sahip bulunduğu görüşündedir.

İkinci olarak Yrd. Doç. Dr. Mehmet KUBAT (Yüzüncü Yıl Üni. İlahiyat Fak.), "*Nasların Doğasındaki Subjektivitenin İtikadî Ayrılıklara Etkisi –Çekişmenin Kaynağı Olarak Dil ve Dilsel İhtilâfların Sonuçları–*" konulu bildirisini sunmuştur. Konunun iki anahtar kavramı olan *nass* ve *subjektivite* sözcükleri ile ilgili kısa bilgi verdikten sonra KUBAT, fıkralar arası çekişmenin kaynağı olarak dil ve dilsel ihtilâfların sonuçlarından söz etmiş; özellikle de nesnelci yaklaşımın bir sonucu olarak ortaya çıkan "bütün itikadî meselelerde doğru olan birdir" ya da "itikadî hususlarda ihtilâfa yer yoktur; doğru olan sadece bir görüştür" anlayışlarını irdelemiştir. KUBAT'a göre: *Nasların nihâî anlamı ya da murâd-ı ilâhî bütünüyle kavranamayacağına ve anlamın künhüne vâkif olunamayacağına göre, hiçbir müslüman, düşünür veya bilgin, ister kendi adına isterse içinde yaşadığı akım (grup, klik, tarikat, mezhep, cemaat, meşrep, fırka, vs.) adına anlamı sınırlandırarak veya yalnızca kendi anlayışının doğru ve meşrû olduğunu iddiâ ederek düşünce ve görüşlerinin İslâmî öğretilerde içkin hakikatın tamamını ifâde ettiği, dolayısıyla yeryüzünde Allah'ı temsil ettiği iddiâsında bulunmaz.*

Bu oturumun son konuşmacısı Ar. Gör. Metin YİĞİT (Dicle Üni. İlahiyat Fak.) "*Hermeneutik Yöntem ve Usûl-i Fıkḥın Kat'î – Zannî Diyaklektiği*" başlıklı tebliğinde, *Hermeneutiğe* genel bir bakıştan sonra *Hermeneutiğin* karşılaştığı genel problemler üzerinde durmuş, *Hermeneutiğin* dînî nasrlara uygulanışı ve bunun doğurduğu problemleri incelemiştir. Bunları; *Vahyin Mâhiyetiyle İlgili Problemler* (*Vahyin İlahîliği* ile ilgili M. Watt, Fazlur Rahman, Nasr Hâmid Ebû Zeyd ve Hasan Hanefî'nin görüş, yorum ve değerlendirmeleri ışığında), *Vahyin Mercii* ile ilgili Problemler, *İlahî Hitâbın Kapsamıyla İlgili Problemler* ve *Mantikî Problemler* ana başlıkları altında ele almıştır.

Son olarak da Kat'î – Zannî Diyalektiği konusunu alternatif bir çerçeve olarak ortaya koymuştur.

Dil ve Dilbilim konularının işlendiği ve başkanlığını Prof. Dr. Ayşe KIRAN'ın üstlendiği IV. oturumun ilk konuşmacısı olan Dr. Mehmet ÇİÇEK (Yüzüncü Yıl Üni. Fen - Edebiyat Fak.) "*Dil Olgusuna Genel Bir Bakış*" başlıklı tebliğinde, öncelikle *doğal diller* arasında yer alan insan dili olgusunu tanımlayarak dilin gücü, dili dil olarak dile getirmenin zorluğu, dil – düşünce ilişkisi, dil ve evrensellik konularını ele almış ve 'Bir Bildirişim Dizgesi Olarak Dil' başlığı altında da dilin iletişimsel yönü üzerinde durmuştur. Bütün bunları, ayrıntılara inmezsizin sadece genellemelerle ortaya koymuştur. Konuşma kurallarının *dil*, dilbilgisi çalışmalarının da *dilbilim* sanıldığı bir anlayıştan; bugün artık terimler dizgesi oturmuş, diğer bütün bilim dallarının kendisinden görüş sorduğu bağımsız bir *Dilbilim*'in oluştuğunu söyleyen ÇİÇEK, bağımsızlığı ve diğer bilim dallarına kendinden bir şeyler katması yönüyle de dilbilimin, *Ruhdilbilim*, *Toplumdilbilim* vb. gibi alt kümelerinin de oluştuğunu belirtmiştir.

İkinci olarak Yrd. Doç. Dr. Yakup CİVELEK (Yüzüncü Yıl Üni. İlahiyat Fak.), "VII. – XI. Asır İslâm Dünyasında Dil Olgusuna Yaklaşımlar ve Batılı Dilbilimcilerle Mukâyesesi" başlıklı bildirisinde, İslâm dünyasındaki Dilbilim çalışmaları ve bunların amaçları, klasik dönem Arap dilcilerine göre dil tanımları, dilin tanımında kullanılan lügat, lisan, lafız, kelâm, kavî, nutk gibi kavramlar, müslüman âlimlerin dile yaklaşımları, bu bağlamda Fârâbî, İbn Cinnî, İbn Sinan el-Hafâcî, İbn Hazm, İbnü'l-Hâcib, el-Kiyâ el-Herrâsî, İbn Haldun ve Câhız'ın dile ilişkin görüşlerini işledikten sonra, Batılı dilbilimcilerin dil olgusuna yaklaşımları, Ferdinand de Saussure, Leonid Blomfield, Andre Martinet ve Noam Chomsky bağlamında ele almıştır. Son olarak ise İslâm dünyasındaki dilciler ile batılı dilbilimcilerin dile yaklaşımlarını karşılaştırarak ortak noktaları tesbit eden CİVELEK'e göre, VII. – XI. asırlarda yaşayan İslâm âlimlerinin dil olgusuyla ilgili günümüzdekilere benzer yaklaşımlar ortaya koymaları, o dönem bilginlerinin, çağlarına göre hayli yüksek ve ileri düzeyde olduklarını göstermektedir.

Üçüncü konuşmacı Doç. Dr. İsmail Hakkı SEZER (Selçuk Üni. İlahiyat Fak.), "*Dillerin Farklılığı veya Âdemce'yi Çözebilir miyiz?*" başlıklı tebliğinde, dillerin birbirinden farklı oluşu ile dil ve Hermenötik konularını ele almış ve zengin örneklemelerle Âdemce'yi çözüp çözemeyeceğimize dâir önemli ipuçları vermiştir. SEZER'e göre, bir metod ve ilke olarak tarihsellik ve Hermenötiğin yanı sıra ilâhî irâde ve onun emredici söylemleri (kelimâtı), yöntemleri (sünnetullâhî) de vardır. Buna muhâtap olan Allah elçisinin de Allah el koymadıkça onaylanmış sayılan (tartışmaya açık olmakla birlikte) yorumlama, yasama, yürütme ve baskısız denetleme yetkisi de vardır.

Dördüncü tebliğci olan Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARICA (Yüzüncü Yıl Üni. Fen - Edebiyat Fak.) ise "*Elif'ten Alfa'ya Yazının Yolculuğu*" konulu bildirisinde, ilk ortaya çıkışında başlamak üzere, yazının günümüze gelinceye kadar geçirdiği süreçteki yolculuğunu anlatmaktadır. Konuyla ilgili zengin örnekler de veren SARICA, izleyicilere slaytlar eşliğinde ilginç bir görsel ziyâfet sunmuştur. SARICA'nın tesbitlerine göre, 22 temel simge, bugün Latin veya Yunan kökenli dillerin alfabelerinin atasıdır. Bunlardan pek azı tanınmayı güçleştirecek kadar değişmiştir. Günümüz alfabelerine eklenen diğer simgeler de Fenike alfabesinin kimi harflerinin değişik evrelerinden alınarak kullanıma sokulmuştur. Ayrıca günümüz alfabelerinde bulunan simgeler, hâlâ resim yazısı özelliklerini yitirmemiştir.

IV. oturumun son konuşmacısı, "*İlk Dönem Arap Dilbilimi*" başlıklı tebliğiyle Dr. Mehmet Şirin ÇIKAR (Yüzüncü Yıl Üni. İlahiyat Fak.) olmuştur. Nahiv, Sözlük Çalış-

maları ve Fonetik ana başlıkları altında ilk dönem Arap dilbilimini inceleyen ÇIKAR'a göre gramerin en büyük amacı, dili bozulmaktan korumak ve onun en asil görevi olan iletişimi doğru bir şekilde sağlamaktır. Arap dilindeki belâgat ilminin görevi de dilin kullanımındaki özel yolları belirtmek ve ifâde etmede iletişimi aşip, konuşanı etkileme ya da karşı tarafı iknâ etmesi mümkün olacak yöntemleri tasnif etmektir. Dolayısıyla belâgat ilmi, gramer ilminden sonra gelmektedir.

Gramer açısından Kur'an ve dilbilim konularının işlendiği V. oturum ise Prof. Dr. Zafer ÖNLER (Yüzüncü Yıl Üni. Fen - Edebiyat Fak.) başkanlığında gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Doç. Dr. Sevindik VELİYEV (Nahçıvan Üni. Pedagoji Fak.) "*Genel Dilbilimde Cümle Yapısı*" üzerinde durmuştur. Basit cümlenin formülleşmesinde modellik kategorilerini ele aldığı bildirisinde VELİYEV, dilin sentaktik fonksiyonları (cümlede ara söz işlevi gören model sözler ve ara söz fonksiyonu taşımayan model sözler), objektif ve subjektif modellik, soru kipi, reel ve reel olmayan modellik, tasdik ve inkâr kipleri ve model sözlerin gramatik statüsü konularını izah etmiştir. VELİYEV'e göre Oğuz grubu Türk dillerinde basit cümlenin formülleşip gelişmesinde söz konusu modellerin (kiplerin) önemli rolü vardır. Ancak modelliği sırf sentaktik kategoriye indirgemek doğru olmaz. Onun leksik-semantik kategorileri de araştırılmalıdır.

V. oturumda ikinci tebliği, Yrd. Doç. Dr. Necati TETİK (Atatürk Üni. İlâhiyat Fak.) "*Ses ve Anlam İlişkisi Bakımından Kur'an ve Kırâat*" konusunda sunmuştur. Bildirisinde; Kur'an kelimelerini oluşturan harflerdeki, âyetlerin tilâvetindeki, sûrelerdeki, kırâat farklılıklarındaki ve tecvîd kâidelerindeki ses ve anlam ilişkisi ile tilâvetteki vurgular üzerinde çeşitli örneklerle duran TETİK, söz sanatının zirvesi olan ve hiçbir zaman benzeri getirilemeyecek olan Kur'an'ın; harfleri, kelimeleri, âyetleri, sûreleri ve okuyuş tarzı ile emsalsiz olduğu görüşündedir. Dolayısıyla ses ve anlam ilişkisi bakımından ondan daha ileri bir metin ortaya koyabilmek mümkün değildir.

Üçüncü olarak Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜNVER (Ondokuz Mayıs Üni. İlâhiyat Fak.), "*Kur'an'ı Anlamada Tek Bir Paradigmanın Kifâyeti Problemi –Lügavî Yöntemin Sonuçları Üzerine Kur'anî Bazı Örnekler–*" başlıklı bildirisini sunmuştur. Kur'an'ın genel niteliklerini ortaya koyduktan sonra onun evrensel olmasının ne anlama geldiğini izahla konuya giren ÜNVER, temelde lügavî yöntemin tek başına yeterli olup olamayacağı konusunu irdemiştir. "Nisâ" ve "benîn" kelimelerinin anlaşılmasında salt lügavî yaklaşımın doğurduğu sonuçlar ile çok evlilik âyetindeki "mesnâ ve sülâse ve rubâ'" ifâdelerine lügavî yöntemle yaklaşım üzerinde örneklerle duran ÜNVER, söz konusu örneklerdeki kelimelere yüklenen "kesretten kinâye" anlayışının, lügavî paradigmadan bakıldığında son derece tutarlı ve bir o kadar da ilgi çekici görüldüğünü; ne var ki ilâhî metnin sağlıklı anlaşılacak yorumlanması sürecinde isâbet kaydetmediklerini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla Kur'an, -kendi içinde tamâmiyle tutarlı ve sağlıklı olsa bile- tek bir paradigma ve yöntemle hasredilemeyecek boyutta evrensel özelliğe sahip en son ilâhî vahiydir.

V. oturumda son olarak Doç. Dr. Davut AYDÜZ (Sakarya Üni. İlâhiyat Fak.) "*Kur'an-ı Kerim'in Gramer Yapısına Bir Bakış*" başlıklı tebliğiyle söz almıştır. Başta -değişik kırâatların gramer kâidelerine ters düştüğünü iddiâ edenleri de dikkate alarak- kırâatlar, kırâat ilminin doğuşu, gelişmesi ve sahih kırâatlarda aranan şartlar hakkında bilgi verdikten sonra AYDÜZ, Arapça'nın özellikleri ve kırâatların Arap grameri ile olan irtibatından söz etmiş, daha sonra da gramer hatâsı olduğu iddiâ edilen âyetleri incelemiştir. Son olarak ise gramer hatâsı ile ilgili uydurma rivâyetlerle ilgili İslâm âlimlerinin görüşlerini sunarak bunları değerlendirmiştir. AYDÜZ'e göre

Kur'an'da gramer hatâlarının bulunduğu iddiâsı, eski iddiâların yeni isimler altında tekrârından başka bir şey değildir. Konuyla ilgili iddiâyı bünyesinde barındıran rivâyet uydurmadır; hiçbir gerçekliği yoktur. Gramer hatâsı bulunduğu iddiâ edilen âyetlerde, aslında herhangi bir gramer yanlışlığı bulunmamaktadır. Sonuç itibarıyla, Kur'an'da gramer hatâsı meselesi, müsteşriklerin iftirâ ve boş iddiâlarından başka bir şey değildir.

Dilbilim, anlam değişimleri ve bir dilden başka bir dile çevirilerin ele alındığı ve Prof. Dr. Zeynel KIRAN'ın başkanlığında gerçekleşen VI. oturum, Prof. Dr. Zafer ÖNLER'in (Yüzüncü Yıl Üni. Fen - Edebiyat Fak.) "*Tarihsel Süreç İçerisinde Anlam Değişimleri*" üzerine sunduğu bildiriyle başlamıştır. *Anlamı*, göstergenin gösterilen yönü, yani sözcüğün karşıladığı kavram olarak tanımlayan ÖNLER, yeni kavramların dile girmesiyle, aralarındaki ilgi dolayısıyla, kullanımdaki sözcüklerin (gösterenler), bu yeni kavramları karşılamak üzere yeni göstergeler oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Tarihsel süreç içerisinde dildeki değişimler, yalnızca sözcüğün ses yapısıyla sınırlı kalabildiği gibi, bundan daha fazla olmak üzere zamanla anlam bakımından da birtakım değişiklikler ortaya çıkmıştır. Çeşitli örneklerle konuyu zenginleştiren ÖNLER'e göre, tarihsel bir metnin doğru anlaşılabilmesi için gerekli koşulların başında, metnin olduğu tarihsel kesitin göz önüne alınarak değerlendirmelerin eşzamanlı bir yaklaşımla ele alınması gelmektedir. Dolayısıyla metnin olduğu döneme ait olmayan sözlüklerin büyük yanılgılara yol açabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır.

"Çeviri: Nasıl, Nereye Kadar?" sorularına cevap arayan Doç. Dr. Hasan BOYNUKARA (Yüzüncü Yıl Üni. Fen - Edebiyat Fak.), bildirisinde; çevirinin tanımlanıp tanımlanamayacağı, çeviriyi kimlerin yapabileceği ya da çevirmenin nitelikleri, çevirinin sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağı ve çeviride yöntem sorunu / çeviri kuramı üzerinde durmuştur. Bir çevirmenin metin karşısındaki tutumunun iki biçimde olabileceğini söyleyen BOYNUKARA, bunların biçim / form eşdeğerliği ve anlam eşdeğerliği olarak nitelenebileceğini, çevirmenin metne bir bütün olarak yaklaşması gerektiğini ve çeviride karşılaşılan düalizm, monizm ve pluralizm şeklinde kendini gösteren üç temel sorunu dile getirmiştir. Ona göre bir çevirinin iyi ya da kötü olması, biraz da ondan ne beklediğimize bağlıdır. Tam çeviri diye bir şeyden söz etmenin çok zor olduğu bilinmelidir. Kaynak dilde yazarın yaptığı yanlışlıkları nasıl hoş görüyorsak, iyi niyetli olması koşuluyla çevirmen hatâlarını da hoş karşılayabilmeliyiz.

VI. oturumda daha sonra "*Çokanlamlılık, Anlam Daralması ve Kur'an'ın Türkçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar*" başlıklı tebliğiyle Doç. Dr. Emrullah İŞLER (Gazi Üni. Gazi Eğitim Fak.) söz almıştır. Çokanlamlılık ve anlam daralması kavramlarını açıkladıktan sonra Kur'an'ın Türkçe çevirilerinde yapılan yanlışları; *hüdâ, sû', salât, rahmet, râh, dîn, hakk* kelimelerinden oluşan zengin örneklerle inceleyen İŞLER, bu yanlışlıkların, Kur'an'ın çokanlamlılık yönünün dikkate alınmamasından; Arapça'dan Türkçe'ye geçen kelimelerdeki anlam daralmalarından; deyimsel ifâdelerin ve harf-i cerli kullanımların yanlış çevrilmesinden; çeviri deneyimsizliğinden ve Türkçe'yi sağlıklı olarak kullanamamaktan kaynaklandığını söylemiştir. Başta İlâhiyatçılar ile Diyânet câmiasını ilgilendiren Kur'an'ın Türkçe'ye sağlıklı çevirisi sorununun, yetişmiş dilcileri ve İlâhiyatçıları bulunan bu ülkede Diyânet İşleri Başkanlığı'nın organizesinde bir araya gelinerek aşılabileceğini belirten İŞLER'in bu teklifi, sempozyumu başından beri tâkip eden izleyiciler ve katılımcılar tarafından takdirle karşılanmıştır.

Bu oturumun son konuşmacısı olan Doç. Dr. Mehmet BAŞTÜRK (Atatürk Üni. Kâzım Karabekir Eğitim Fak.) ise "*Sözcelem Dilbilimi ve Türkçe'de Soru*" konulu bildiri-

sinde, Sözcülem Dilbilimi ve tarihçesi üzerinde durduğu kısa bir girişten sonra başlıca şu hususları dile getirmiştir: Dil öğeleri arasındaki bağıntılar ve soru (düşünce içeriğinin oluşturulması, soru ve etki alanları: izleğin sorgulanması, yorumun sorgulanması, fiilin ögesinin sorgulanması, nesne konumundaki ögenin sorgulanması), retorik soru ve söylemsel etkileri (şaşırtma ve soru, soru yoluyla emir verme). BAŞTÜRK'e göre dilde soru, zihinsel ya da duygusal bir etkinlik olarak dışa vurulmakta ve bu iki değer birbirine karışımı, dildeki stilistik oyunların, dolayısıyla zihinsel etkinlikle duygusal etkinliğin birbirine geçmişliğini ve ayrılmazlığını göstermektedir. Zihinsel ve duygusal öğeler arasındaki dengeyi sağlama sorununun da ancak sözcülem dilbiliminin dil araştırmalarında temel ilke olarak kabul ettiği "ben, burada, şimdi" üçlüsünün göz önünde bulundurulmasıyla kısmen aşılabileceği görülmektedir.

Tebliğcilerin *anlam, anlama, anlatma, anlaşma ve anlaşılma* üzerine yoğunlaştığı VII. oturum, Prof. Dr. Necmettin TOZLU (Yüzüncü Yıl Üni. Eğitim Fak.) başkanlığında gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Prof. Dr. Zeynel KIRAN (Hacettepe Üni. Edebiyat Fak.), "*Dilde Örtük Anlam ve Dolaylı Anlatım*" başlıklı bildirisinde, sözcüklerin arkasına gizlenen ve ancak söyleyenin kastının bilinip fark edilmesiyle gerçek anlamda anlaşılabilen *örtük anlamı / dolaylı anlatımı*; günlük yaşantıdan, edebiyattan, hattâ reklâmlardan ilgi çekici örneklerle ortaya koymuştur. Konuşucu ile alıcı konuşurlarken üretilen gösterge, mesaj arasındaki ilişkiyi kendine konu edinen *edimbilimin*, örtüklük ve dolaylılık olgularını incelediğini belirten KIRAN'a göre, *örtüklük* deyince; önyorsaymları, îmâları, yan anlamları ve söz sanatlarını düşünmek gerekir. Yine belli bir sözce ile verilebilen, ancak kimi *sözcülem durumlarına* bağlı olan bütün bu mesajlar, *örtüklük* çerçevesinde ele alınabilir. Örtük anlatım biçiminin sebebi ne olursa olsun, bu kullanımlar, insanın dilsel gücünü olduğu kadar, düş gücünü de sergiler. Şu durumda okur ya da alıcı, örtük anlam karşısında uyanık olmak zorundadır; çünkü yazar, okurlarından bir tür suç ortaklığı, söz sanatlarıyla alt üst ettiği dünyayı onunla paylaşmasını ister. Aslında yazınsal bir metni okumak, temelde, bir örtüklük sorunuyla baş etme çabasından ibârettir.

"*Bir Bildirişim Dizgesi Olarak Beden Dili (Bir Metin Olarak Beden Dili) –Kur'an Örneği–*" adlı tebliğinde Doç. Dr. Necati KARA (Yüzüncü Yıl Üni. İlahiyat Fak.), beden dilinin tanımı üzerinde durduğu girişten sonra, İslâmî literatürden günümüze beden dili tarihini ele aldığı ilk kısımda beden dilinin kökeni, (yaratılıştan getirilen beden hareketleri, kültüre bağlı hareketler), tarihî süreçte Câhız'ın beden diline yaklaşımı konularını işlemiştir. Bundan sonra beden dilini okuma ve Kur'an'da beden dili üzerinde duran KARA, Kur'an'ın konuşmanın anlamsız olduğu yerde beden dilinin kullanılmasını önerişi (Hz. Meryem ve Hz. Zekeriyâ örnekleri), Kur'an'ın bir mesaj karşısında olumsuz bir insanın bedensel tepkisini verişi, Kur'an'ın iyilik karşısında bedenlerin tavrını verişi, Kur'an'ın istenmeyen bir davranış karşısında bedeninin olumsuz tavrını verişi, Kur'an'ın duyguların açıklanmasında beden dilini kullanışı, Kur'an'ın anlatım jesti ve sosyal jesti verişi, Kur'an'ın göz hareketlerini verişi gibi konuları değişik örneklerle zenginleştirmiştir.

"*İnşâ – Haber (Performative – Constative) Ayırımı ve Kur'an'ın Anlaşılması –Sözcülem Teorisinin Tarihi Üzerine–*" başlıklı bildirişiyle VII. oturumun üçüncü konuşmacısı olan Dr. Tahsin GÖRGÜN (Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi-İSAM), temelde, Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olması meselesini ele aldığı tebliğinde, Kur'an'ın –içerisinde ihbârî (constative) ifâdeler bulunsa da– esas itibarıyla ve bir bütün olarak inşâî (performative) olduğu ve bunun böyle olmasının, bugünkü dilbilimi ve dil felse-

fesi ile klasik İslâm düşüncesinin meseleyi ele alışları çerçevesinde tahlil edilmesi; bu tahlillerde ortaya çıkan konu ile ilgili bazı temel kavramlara açıklık getirmek üzerinde durmuştur. Bu sempozyumda Kur'an hakkında "diyalojik" bir ilişkiyi yansıtan bir metin olduğu veya Tanrı – insan arasında "diyalektik" bir ilişki bulunduğu şeklindeki bazı ifâdelerin doğru olmadığını söyleyen GÖRGÜN, Batı düşüncesinin XX. yy. 'ın ikinci yarısında geliştirdiği *sözeylem teorisinin* ortaya çıkışından gelişmesine ve bugünkü hâlini almasına kadarki süreçte geçirdiği evreleri anlatarak İslâm geleneğinde daha önceden var olan dil esaslı ve iletişime (beyân) dayalı kültürü ortaya koymuştur. Konuyu İbn Haldun, et-Teftazânî ve Kâdı Abdülcabbâr'dan örnek metinlerle zenginleştirerek anlatan GÖRGÜN, toplumun hakikatle irtibatını ancak dil üzerinden koruyabileceği, hakikatın de toplum üzerinde ancak dil üzerinden etkili olabileceği görüşündedir. Ona göre, inşâ konusundaki tavrın veya dînin esas itibariyle *inşâî* olduğunu fark etmenin, Kur'ân'ın anlaşılmasında mutlak mânâda tâyin edici bir etkisi olmuştur. Bu tavır, Kur'ân'ın anlaşılmasında "doğrulama" veya "yanlışlama" gibi bir yaklaşımı anlamsız hâle getirdiği gibi, insanların ulaşmakla birlikte "değiştiremeyecekleri", onlardan bağımsız, ama ulaşılabilir bir hakikat alanının mevcut olduğu fark edilmiştir.

Son olarak "*Vaz'-ı Cedîd mi, Keşf-i Kadîm mi? (Varlık / Nesne > Düşünce / Kavram > Dil / Sözcük Bağlantısına Dâir*" bildirisini sunan Düccane CÜNDİOĞLU (Araştırmacı-Yazar), Batı dilbilimiyle İslâm dilbiliminin –birbirinden çok farklı varlık, düşünce ve dil tasavvurâtına sahip olmaları sebebiyle– karşılaştırılamayacağını söylemiştir. İslâm kültür ve medeniyetinin, felsefe ve bilim alanında en başarılı olduğu sahanın dil ve dilbilim olduğunu vurgulayan CÜNDİOĞLU, İslâm geleneğinde var olan "objenin bilgisi" anlamındaki *ilm-i husûlî* ile "sujenin bilgisi" anlamındaki *ilm-i hudûrî* hakkında bilgi vererek merâtibü'l-vücûd bağlamında *varlıktan* (nesne), *düşünce*den (kavram) ve *dilden* (sözcük) söz etmiştir. Ona göre, bugün *dil* konusunda bilinen modern teorilerin tamâmı, Batı dilbilimi açısından ancak bir "kıymıltı" düzeyindedir. Oysa İslâm dilbilim geleneği, bu sorunları asırlar öncesinden mukâyese kabul etmeyecek denli köklü bir biçimde açıklamış ve çözümlenmiştir. Binâenaleyh bugün ilim adamlarının temel tasası *vaz'-ı cedîd* değil, *keşf-i kadîm* olmalıdır. Çünkü tarih, *keşf-i kadîm*i gerçekleştirememiş bir toplumun ciddîye alınabilir yeni şeyler (!) söyleyebildiğine bugüne değin tanık olmamıştır.

Sempozyum bildirilerinin yayınlandığı kitapta son olarak, Değerlendirme Oturumu verilmenden önce, sempozyum programına alındıkları halde çeşitli sebeplerle katılmayan iki bilim adamının bildirilerine yer verilmiştir. Burada ilk olarak "*Tarihsel Bir Olguyu Anlama ve Anlamlandırma Sorunu –Tarih Felsefesinde Yöntem Arayışları–*" başlıklı bildirisinde Doç. Dr. Mevlüt UYANIK (Gazi Üni. Çorum İlâhiyat Fak.), sorun ve amacı ana hatlarıyla belirttiikten sonra "tarihi anlama"nın metodolojik boyutuna değinmekte ve bunun yöntemini ortaya koymaktadır. Tarih ile tarih felsefesi arasındaki farka değindikten sonra, tarihi anlama ve yeniden düşünmede tâkip edilecek yöntemleri (Empirist pozitivizm, gerçekçilik / realizm, işlevselcilik / fonksiyonalizm ve hermeneutik) ele alan UYANIK, *geçmiş*i ve *bugünü* okuma tarzımız, *zaman* kavramına mutlak bir değer atfetmek, tarihselcilik ile tarihsicilik arasındaki fark üzerinde de durmaktadır.

"Kur'ân'ı Yorumlama Sorunu" üzerinde duran Yrd. Doç. Dr. Burhanettin TATAR (Ondokuz Mayıs Üni. İlâhiyat Fak.) ise, Kur'ân'ı yorumlama eylemini, temelde, bir hayat tarzı olması ve dâimî bir "dünya" içinde (kültürel, ekonomik, siyâsî, vb. anlam

dünyası içinde) ortaya çıkması bakımından bir *hâdise* olarak ele almaktadır. Allah'ın *kelâm* sıfatı olarak anlaşıldığında Kur'an'ın *mânevî* (ideal, metafiziksel) *metin* formunda ele alınmış olacağını anlatan TATAR, Kur'an metninin varlık tarzlarından her birinin farklı şekillerde *metin – yorum* ilişkisi sorununa yol açtığını dile getirmektedir. Diyalojik yorumlamanın söz konusu olmadığı yerde, Kur'an'ın farklı açılardan ideolojik yorumlamalara ve bu bağlamda şiddet politikalarına mâruz kalmasına rastlanabileceğini söyleyen yazara göre, eğer Kur'an'ın sembolik *metin* formu temel bir iletişim ve anlaşılma bağlamı olarak özgünleştirici bir işlev göreceyse, bu, Kur'an'ı yorumlamanın karşılıklı üretim ve yenilenmeyi beraberinde getiren bir *hâdise* olarak ortaya çıkmasına ve ideolojik yorumlarca belirlenen sınırların ortadan kaldırılmasına bağlıdır.

Sempozyumun her yönüyle genel bir değerlendirmesinin yapıldığı ve Doç. Dr. Hasan BOYNUKARA'nın başkanlığında gerçekleştirilen en son Değerlendirme oturumunda ilk önce Prof. Dr. Ayşe KIRAN söz alarak, sempozyuma katılan ve ayrı ayrı bilim dallarına mensup bilim insanlarının kendilerine özgü bakış açılarının, herkes arasında ortak bir etkileşim alanı ve çok güzel bir ortam oluşturduğunu belirtmiştir. Disiplinler (öğreteler) arası bir buluşma noktası yakalayan bu sempozyumun, bütün katılımcıların görüşlerini ve bakış açılarını zenginleştirdiğini; bu zenginliklerin, doğru ve yetkin bir Türkçe Kur'an çevirisi için birleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Prof. Dr. Sadık KILIÇ, sempozyumla ilgili son derece olumlu izlenimlerini ve kanâatlerini ifade ederek dilin önemi üzerinde durduktan sonra bu organizasyona bir şekilde emeği geçen herkese teşekkürlerini iletmiştir. Prof. Dr. Turan KOÇ da insanların konuştuğu kendilerini çözdüklerini ve peygamberlere *resmin* değil, *kelâmın* ve *sözün* indiğini vurgulamıştır. Prof. Dr. Zeynel KIRAN, dilin ve dilbilimin önemine bahisle, dildeki vurguların ve bundan doğan anlam farklılıklarının önemine işaret etmiştir. Doç. Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU (Atatürk Üni. İlahiyat Fak.), bu sempozyuma bildiri sunmamasından ve yalnızca burada değerlendirme oturumunda söz almasından hareketle, ilk günden son âna kadar sempozyumun genel bir değerlendirmesini yaparak tuttuğu notları dinleyicilerle paylaşmıştır. Bu arada konuyla ilgili kendi fikirlerini de sunma fırsatı bulan HACİMÜFTÜOĞLU, ilgililere teşekkür ederek değerlendirmesini noktalamıştır. Son olarak ise, Nahçıvan Devlet Üniversitesi Harîcî Öğrenciler Fak. Dekanı, Nahçıvan Milletvekili ve Azerbaycan Yazarlar Birliği Üyesi olan Doç. Dr. Haneli KERİMLİ, sempozyum süresinde edindiği izlenimlerini salondakilerle paylaşmış ve memnûniyetini dile getirmiştir. KERİMLİ, konuşmasının sonunda Van ile ilgili yazdığı bir şiiri okuyunca salonda duygusal anlar yaşanmış ve dinleyicilerin alkış ve takdirlerini kazanmıştır.

Sempozyumda bildiri sunan konuşmacıların çoğu, kendilerine ayrılan 15-20 dakikalık zamanın yetersizliğinden yakındı. Prof. Dr. Ayşe KIRAN'ın "vakti sorumlu tutacağımıza, kendimizi sorumlu tutmamız gerekir; hepimizin söylemek istediği çok fazla şeyler vardı" biçimindeki değerlendirmesi ise ilginçti. Bu husus bir tarafa, her oturum için ayrı ayrı müzâkerelerin bulunmaması ve katılımcıların birbiriyle görüşüp fikir alış verişinde bulunmaları için zaman boşluğunun olmaması, belki de bu sempozyumun tek eksiği idi.

Sempozyum bildirilerinin yayınlandığı kitabın Dr. Ömer KARA tarafından yapılan dizgi ve mizanpajı ile ilgili birkaç notu da aktarmak gerekirse: Genel olarak dizgi, kapak ve iç düzen açısından profesyonelce bir iş çıkartılmış. Ancak, ufak tefek yanlışlıklar da göze çarpmıyor değil: Meselâ, bildirilerde geçen Arapça metinlerin yazı-

mında tercih edilen yazı karakteri, maalesef bu alfabeye âşinâ olanları bile zorlayacak nitelikte. Bunun yerine daha okunaklı, göze daha hoş gelen ve okumakta zorlanılmayacak bir yazı tipi seçilmiş olsaydı, kitaptan istifâde imkânı daha zahmetsiz olabilirdi. Ayrıca, katılımcılardan Yrd. Doç. Dr. Ahmet İNAM'ın soyadı birkaç yerde İNAN (s. 56, s. 519), birkaç yerde de İNAM (s. II (İçindekiler), s. 81) şeklinde yazılmış; *Ondokuz Mayıs Üni. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi* olan Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜNVER'in *Dicle Üni. İlahiyat Fak.* 'ne mensup olduğu kaydedilmiş (s. 313); bazı yerlerde "0. Dilyetisi: Dil+Söz" (s. 7), "0. Giriş" (s. 189) ya da "1. 0. Giriş" (s. 399) gibi anlaşılması güç bir numaralandırma sistemi kullanılmış. Metin içinde pek çok yerde karşılaşılan ve özellikle (^) işâretlerinin kullanımında karşımıza çıkan çelişkileri (İlahiyat kelimesinin ilk "a" harfinde (^) işâreti yer alması gerekirken almamış; Kur'an kelimesi bazı yerlerde (^)'sız "a" ile (Kur'an), bazı yerlerde de (^)'lı "a" ile (Kur'ân) yazılmış; vs.) burada uzun uzadıya ele alacak değiliz. Bazen de bu (^) işâreti yanlışları, anlamı tamâmen değiştirecek biçimde kullanılmıştır: "*Matlûbun husûlü veya âdem-i husûlü nezdinde müsavi değilse nâkısın evlâdım*" (s. 461) cümlesinin doğrusu, "*Matlûbun husûlü veya adem-i husûlü nezdinde müsâvî değilse nâkısın evlâdım*" şeklinde olmalıdır. Bu tür küçük yanlışlıklar elbette hoşgörülebilir; hoşgörülmedir de. Ancak, *Dil ve Dilbilim* üzerine düzenlenen bir sempozyumun bildirilerinin yayınlandığı bir kitapta bu tür hatâları hoş karşılamayanlar da çıkabilir. Her şeye rağmen dizgi, kapak ve içdüzen açısından kusursuza yakın bir yayın olarak "*Kur'an ve Dil -Dilbilim ve Hermenötik- Sempozyumu*" kitabı karşımızda durmakta...

Konuyla ilgilenen herkes için, özellikle de İlahiyat ve Dilbilim alanındaki araştırmacılar için bu yayın, ülkemizin yetkin bilim insanları tarafından sunulmuş bildirileri bir araya getirmesi bakımından özgün bir çalışmadır. Söz konusu tebliğlerin iki kapak arasına girip kitap hâlinde yayınlanmadan kalmasına râzı olmayan düzenleme kuruluna; sempozyuma bizzat katılamayan, burada sunulan bildirilerden ancak bu kitap aracılığıyla haberdar olabilecek olan, özellikle İlahiyat ve Dilbilim ile ilgilenen kimseler adına teşekkür ederiz.